

DONES A LES ONES

EXPOSICIÓ
Museu d'Història
de Catalunya
del 22 d'octubre
de 2020
al 21 de febrer
de 2021
mhcat.cat

CATALÀ

Des dels inicis de la ràdio a Catalunya, ara fa noranta-cinc anys, les dones hi han estat presents i el seu paper ha estat decisiu tot i que poc reconegut.

En les diferents etapes històriques que s'han viscut en aquests anys de ràdio, les dones han maldat per ser-hi i formar-ne part, han lluitat per obtenir el respecte professional, i amb la seva presència han empès les condicions laborals i socials cap a la normalització i l'equiparació de la seva feina amb la dels seus companys.

És per aquests motius que cal posar en relleu la presència de les dones en la història de la ràdio a casa nostra, perquè només així les podrem treure de l'oblit en què se les ha tingut fins ara, farem honor a la veritat històrica i correspondrem al seu esforç amb veritable justícia democràtica.

1. Els inicis de la ràdio

La ràdio neix durant la dictadura de Primo de Rivera, una conjuntura política que restringeix drets i llibertats, obliga a emetre en castellà i, degut a la censura, impossibilita desenvolupar la ràdio informativa. Des del 14 de novembre de 1924, en què es pot escoltar l'indicatiu d'EAJ-1 Ràdio Barcelona, i a partir de la República, amb l'antena de Ràdio Associació de Catalunya (RAC), la ràdio es va convertint en un veritable mitjà de massa, que segueix les vicissituds històriques del país. Les dones hi són presents des del primer moment, fent les proves de so, anunciant publicitat i ben aviat conduint programes, com a locutores i també darrere del micròfon. La repressió franquista farà emmudir el català i estroncarà la carrera de moltes d'aquestes noves radiofonistes.

1.1. Primeres veus i primeres oients

En un context de repressió política i unes estrictes normes de gènere que releguen les dones a un paper secundari en la vida pública, apareixen les primeres que s'animen a cercar feina i es planten davant d'un micròfon per convertir la seva tasca en un treball de comunicació professional. En la dècada del 1930 la ràdio esclata com un mitjà popular que es pot adreçar a les dones mentre feinegen a casa. Des de la ràdio s'envien missatges que marquen el comportament més adequat que han de seguir les dones.

1.2. Revistes de ràdio

La primera revista, *Radiosola*, apareix més d'un any abans de la primera emissió de Ràdio Barcelona, i en la dècada del 1920 les revistes dedicades al fenomen radiofònic acompanyen l'audiència per informar sobre la programació, sovint amb el nom de l'emissora, com *Radio Catalana*, *Radio Barcelona* i *Catalunya Ràdio*, en el cas de Ràdio Associació de Catalunya (RAC). Les revistes de temàtica radiofònica mostren l'interès que desvetlla el fenomen de la ràdio amb excel·lents tiratges, que confirmen la popularitat del nou invent.

1.3. La ràdio republicana

Amb la República arriba la popularització de la ràdio, un mitjà que contribueix a modernitzar la societat urbana alhora que es revela com un dispositiu de promoció femenina. Les veus de joves locutores, procedents d'agrupacions teatrals i culturals, presenten programes dedicats a les dones, les quals, al seu torn, es converteixen en una audiència apassionada pel nou invent.

Amb l'aixecament dels militars rebels del 1936, Ràdio Barcelona i Ràdio Associació de Catalunya (RAC) passen a dependre del servei de notícies de la Generalitat de Catalunya. Els altaveus de RAC, als balcons de la Rambla, difonen al públic les novetats sobre la situació que viu el país.

1.4. Les veus silenciades

La República perd la guerra i l'exèrcit de Franco entra a Barcelona el gener del 1939. Uns soldats feixistes que puguen per la Rambla senten la ràdio a través dels altaveus de Ràdio Associació de Catalunya (RAC) i, tot seguit, aturen la locució de Rosalia Rovira i Francina Boris. A partir d'aquell moment s'emetrà en castellà, l'emissora es dirà Radio España en Barcelona i passaran molts anys abans no es torni a sentir el català en el seu dial. La persecució política cap a la llengua i la cultura catalanes es fa extensiva a les persones, les quals seran depurades si no són considerades partidàries del nou règim.

Maria Sabater

Barcelona, 1902-1975

De caràcter extravertit, va estudiar a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona, on va aprendre anglès, francès i correspondència. Amb aquests coneixements, va entrar com a secretària de direcció a l'Associació Nacional de Radiodifusió, des d'on va poder contribuir amb la seva veu a l'establiment dels controls de so adequats, a més de llegir els anuncis de les empreses que feien publicitat a través de les ones.

Ángeles Fernández García

Malagón, 1905 - Barcelona, 2000

Va ser la primera dona que va fer de tècnica de so a tot Espanya. Va entrar a Ràdio Barcelona quan tenia 22 anys, recomanada pel director Joaquín Sánchez Cordovés. Va romandre a l'emissora fins que es va jubilar, el 1965, amb la categoria d'encarregada d'emissions.

Maria Cinta Balagué

Barcelona, 1898-1985

A mitjan febrer del 1927, Ràdio Barcelona va posar en marxa la secció *Radiotelefonía femenina de modas y ciencia doméstica*, mitjançant la locució de la *señorita Salus*, que era el pseudònim que ocultava la identitat de Maria Cinta Balagué. Va actuar sempre com a col·laboradora de l'emissora i treballava també com a funcionària a l'Ajuntament, que la va reconèixer com la primera dona funcionària del consistori barceloní. Morí a Barcelona als 87 anys.

Rosalía Rovira

Barcelona, 1903-1982

Va estudiar teatre a l'Escola Catalana d'Art Dramàtic i va arribar a ser primera actriu de l'Orfeó Gracienc. Va superar amb èxit les proves per entrar a Ràdio Associació de Catalunya (RAC) i hi va debutar en el programa infantil que s'emetia a les tardes. Un cop va aprendre l'ofici de locutora, al cap de poc temps es convertí en la veu més popular i reconeguda de RAC. Al final de la guerra, va ser depurada i no va poder treballar mai més ni a la ràdio ni al teatre.

Mercè Carbonell

Barcelona, 1916-2006

Va viure la repressió exercida pel règim franquista sobre les persones que treballaven en el mitjà radiofònic. Estudià amb el mètode Montessori i entrà a l'emissora com a locutora auxiliar el 1937. Quan va sortir de la presó va passar el procés de depuració, que durà prop de dos anys, fins que Radio España li aixecà

la sanció i la tornà a admetre. Amb tot, va treballar-hi allunyada dels micròfons i gestionant la discoteca de l'emissora fins al 1953, any en què va deixar l'activitat professional per casar-se.

2. A la recerca de l'audiència femenina

La relació de la ràdio amb l'audiència femenina es fa palesa aviat, i només tres dies després de la inauguració ja s'hi fan les *Charlas femeninas*. Les dones poden ser usuàries principals de l'invent i aquesta predisposició les converteix en les destinatàries dels missatges publicitaris, ideològics i polítics, i també de les prescripcions de gènere més convenients en cada moment històric. Les radiofonistes han presentat programes femenins, amb els temes tradicionals de moda, bellesa, salut, criança; han posat veu als consultoris sentimentals, i també han conduït informatius i espais feministes. Els micròfons han servit per divulgar consignes i comportaments, adreçats tant a la dona moderna de l'època republicana i de la Transició com a «la dona com cal» dels anys de la dictadura.

2.1. Programació per a dones

L'interès per connectar amb les dones s'expressa de diverses maneres: sollicitant col·laboracions literàries de les oients, programant espais femenins i, en l'època republicana, divulgant les figures culturals del país. A Ràdio Associació de Catalunya (RAC) hi són convidades a donar conferències dones del món cultural i del periodisme, i a Ràdio Barcelona, el gener del 1936, s'estrena un programa setmanal a càrrec del Lyceum Club. A partir del 1939, la programació es nodrirà de religió, propaganda i entreteniment, en llengua castellana.

2.2. La ràdio del franquisme

Totes les antenes queden sota la supervisió de la Falange, i tot el material s'ha de portar a revisar al censor, que ha de donar el vistiplau als guions. De la dècada del 1950 en diuen l'època *daurada* de la ràdio, perquè alguns formats, com els concursos, els consultoris sentimentals, els serials i les retransmissions esportives, assoleixen popularitat i èxit. Aquella ràdio, almenys per a les dones, amb la difusió de consignes destinades a construir una feminitat submissa, va ser la còmplice perfecta del patriarcat.

2.3. Consultoris i serials: la comunitat imaginada

El primer *consultorio*, a càrrec de Mercedes Fortuny (personatge inventat), es radia el 1930, i s'inicia així un programa que es consolidarà en la major part de les emissores. La ràdio de les dècades del 1950, 1960 i 1970 aplega les mestresses de casa en una comunitat imaginada que permet projectar-se més enllà de la pròpia llar. La sentimentalitat es conrea a fons a partir dels consultoris i dels serials, i es mostren models de feminitat submissa, sacrificada i patidora, en els quals les dones renuncien a la seva llibertat a canvi del bon nom i d'evitar l'escàndol, a fi de mantenir la família unida.

2.4. Programes femenins i feministes

Durant les dècades del 1970 i 1980 la programació radiofònica presenta diversos tipus d'espais protagonitzats per radiofonistes. El programa tradicional que s'adreça a la mestressa de casa en horari de tarda comparteix dial amb programes nocturns dirigits a l'audiència masculina, amb veus feme-

nines que recreen el clixé de la sensualitat, mentre presenten música. Alhora, la ràdio feminista de les dècades del 1970 i 1980 posa en antena la lluita a favor d'unes lleis més igualitàries que reclama al carrer el moviment de les dones.

Maria Escrihuela

Badalona, 1917-2017

S'incorporà a l'antena de Ràdio Badalona quan es va acabar la guerra. A *l'emissora de la costa*, la seva feina de locutora consistí a llegir anuncis, recitar algun vers i sobretot fer la secció de discos dedicats. Va ser la primera locutora de Ràdio Andorra.

Mercedes Laspra

Astúries, 1915

Va arribar a Radio España aprofitant que l'emissora buscava veus que no poguessin ser identificades amb les de l'antiga Ràdio Associació i se li va encarregar *Radio fémina* i *El consultorio de doña Montserrat Fortuny*. «M'encarregava de llegir la pregunta i, també, la resposta elaborada per la senyora Fortuny, sense posar-hi res de la meua collita». En realitat, Fortuny va ser un personatge inventat i les respostes les escrivien la dona i la filla del patrocinador. Laspra va presentar el consultori des del 1939 fins al 1980.

Lídia Segué

Terrassa, 1933

Va començar a la ràdio amb 18 anys, com a actriu en el quadre escènic de l'emissora. «Durant els primers anys vaig ser més actriu que locutora». Presentà diferents formats i destacà per la seva capacitat d'improvisació, que no era freqüent en l'època dels guions sota censura. Va realitzar *Contrapunt*, un programa de sardanes, que es va mantenir 25 anys en antena (1968-1993). Segué va treballar 42 anys a Ràdio Terrassa i arribà a convertir-se en la veu femenina de l'emissora.

Maruja Fernández

Cuba, 1925 – Barcelona, 2001

Va fer el paper de la senyora Francis quan aquest mític consultori marxà de Ràdio Barcelona per aterrar, el 1965, a Radio Peninsular. D'origen cubà, va saber interpretar el personatge fictici d'Elena Francis, responent en un to maternal, però enèrgic, les consultes de les oients. El 31 de gener de 1984, el *Consultorio de Elena Francis* es va emetre per darrera vegada.

Odette Pinto

Bordeus, 1932 – Barcelona, 2010

Va entrar quan era molt jove a Ràdio Sabadell i aconseguí, durant molts anys, mantenir una audiència fidel i entregada. *Las tardes de Odette* es va emetre per Radio España, Radio Juventud, Ràdio Miramar i Ràdio Salut, on va passar a dir-se *Odette i tu*, amb continguts semblants. Es va mantenir en antena fins al 1997.

Isabel Gemio

Alburquerque, 1961

Fou una de les primeres a fer ràdio nocturna amb *La chica de la radio*, que s'emetia de la una a les sis de la matinada. Començà a Radio Extremadura i, després, a Ràdio Girona (com a Francisca Garbí) i a Ràdio Barcelona (com a Isabel Garbí). L'espai *La chica de la radio* li donà popularitat i l'empenta necessària per fer-se un lloc en el panorama radiofònic. Va treballar a Cadena Rato, Radio Nacional de España i Onda Cero.

3. Davant i darrere del micròfon

En aquests noranta-cinc anys de ràdio les dones han assumit diferents papers davant i darrere del micròfon. Al començament hi arriben com a actrius, locutores, secretàries i tècniques, i ben aviat com a guionistes, creadores de serials i adaptacions d'obres de teatre, i també com a col·laboradores. Les radiofonistes presenten i editen programes; les productores fan una tasca darrere del micròfon indispensable per incorporar veus interessants i expertes, i les periodistes cerquen la notícia i aporten a l'antena allò que a la ràdio ha estat més preat: la immediatesa de la informació. La presència femenina ha anat conquerint espais de decisió i des de fa algunes dècades ja es poden trobar directores i executives a les emissores.

3.1. Locutores

Una locutora ha de saber llegir en veu clara i entenedora els textos d'altri. Al començament aquesta funció la duen a terme actrius i cantants, tot i que aviat noies molt joves se senten fascinades per treballar en el nou invent. Durant el llarg període franquista, la locutora sovint queda reduïda a una veu que acompanya els presentadors estrella, tot i que el sol fet de treballar en un espai públic ja contradiu el mandat del règim que vol alliberar les dones del treball i les vol enviar cap a casa.

3.2. Guionistes i redactores

A partir dels anys cinquanta comencen a aparèixer guionistes, escriptores de serials i adaptadores de textos literaris per a la ràdio. Les dones comencen a fer-se presents a les emissores assumint diverses responsabilitats, menys visibles però igualment necessàries, com ara administratives, telefonistes o encarregades de la discoteca de l'emissora. La presència femenina s'incrementa en tots els perfils professionals.

3.3. Editores

Editar un programa és decidir-ne els continguts i el to, a més d'intervenir en la presentació. Durant la Transició, algunes locutores i periodistes es fan càrrec de la presentació i la direcció de programes i espais d'entreteniment, assumint fórmules més imaginatives i actuant com a editores en programes propis. Els magazins que barregen informació i entreteniment es van imposant en la programació i en aquest format tant hi treballen periodistes com locutores.

3.4. Col·laboradores externes

La figura de la col·laboradora externa és habitual en el mitjà radiofònic, com és el cas de Maria Cinta Balagué, la primera locutora de l'Estat espanyol. En general, les emissores acorden una retribució econòmica amb una persona que aporta al programa els seus coneixements en alguna matèria o bé que expressa per antena la seva opinió sobre alguna qüestió concreta. En els darrers anys la figura de la tertuliana és habitual i entra dins d'aquesta categoria professional.

3.5. Productores radiofòniques

La producció radiofònica és una feina indispensable, menys visible que la locució i la presentació, però cabdal per cercar

perfils i personatges concrets que facilitin construir un programa, un debat, una tertúlia, una entrevista, etc. Produir un programa no és gens senzill, la productora ha d'aconseguir que un determinat personatge es disposi a participar en un espai radiofònic i en el format convingut.

3.6. Tècniques i realitzadores

Des dels inicis, les dones han treballat en el control de so, un àmbit que requereix una gran responsabilitat: María Ángeles Fernández García es converteix el 1927 en la primera dona tècnica de so de l'Estat. Durant el franquisme, María Jesús Román destaca també en aquest camp, que exigeix anar-se reciclant per adaptar-se als diferents canvis tecnològics.

3.7. Periodistes del micròfon

El periodisme radiofònic no es limita a la redacció de notícies, sinó que omple altres espais informatius. Les periodistes participen en diversos formats radiofònics, com els debats, les connexions des de la unitat mòbil, les entrevistes, els especials temàtics, etc., on deixen constància de la seva professionalitat. Durant els anys de la Transició, les dones que han estudiat periodisme entren a la redacció dels serveis informatius, els quals prenen un protagonisme absolut.

3.8. Directores a les ràdios municipals

La direcció de l'emissora municipal és una tasca que porta a terme la responsable de la comunicació del consistori, d'acord amb la línia informativa del municipi. Una característica diferencial de la radiodifusió catalana en l'àmbit municipal és la presència de dones periodistes dirigint les ràdios locals. A final de la dècada dels vuitanta, i durant els noranta, un bon estol de dones dirigeixen les emissores municipals, una tendència que ha seguit fins a l'actualitat.

3.9. Creadores de formats: el *podcast*

El *podcast* constitueix un mitjà ideal per retroalimentar la connexió entre qui emet el missatge i qui el rep, atès que es pot accedir als continguts en el moment en què es desitgi. En l'actualitat, totes les emissores tenen un servei de *podcast*, però aquest format ha inspirat algunes periodistes, que han sabut crear un canal específic per divulgar continguts, assajar noves narratives i introduir en el mercat una altra manera de fer ràdio.

Antolina Boada

Vacarisses, 1910 – Terrassa, 1997

Entrà a Ràdio Terrassa el 1932. Es casà en començar la guerra amb un periodista, que va morir al front, i de resultes de la pena que va sentir va perdre el fill que esperava. «En lloc de quedar-me a casa, on al final m'hauria desesperat, vaig decidir continuar treballant a la ràdio perquè mentre era allà em distreia». Finalment, Boada va ser una institució a l'emissora, en la qual, a més de locutora, va fer de controladora de so, cap de discoteca i ajudant i cap d'emissions fins al 1976. El 1963 va rebre el Micròfon de Plata de l'emissora.

Francina Boris

Girona, 1915-2013

Quan Ràdio Girona començà a emetre, Boris es va convertir en la primera locutora de l'emissora. Dedicà tota la vida a la ràdio. Era a Ràdio Associació de Catalunya quan van entrar

els feixistes a Barcelona i, per aquest motiu, va estar apartada dels micròfons fins al 1942. Va rebre premis, guardons i homenatges, i treballà fins als 87 anys presentant un programa de sardanes.

María Dolores Tejedó

Barcelona, 1926-2005

Va superar un concurs-oposició entre 280 aspirants i entrà a Ràdio Barcelona el 1951. Tejedó va explicar a la revista *Ondas* els requisits que s'hi demanaven: «Saber francès, anglès, una perfecta dicció castellana, declamació en castellà i català, i una veu radiofònica bonica». El reconeixement de la professionalitat de Tejedó es va anar incrementant gràcies als programes que presentava, com *La comarca nos visita*, fins a aconseguir, el 1965, el premi Ondas a la millor locutora d'Espanya.

María Matilde Almendros

Manresa, 1922 - Barcelona, 1995

Va començar a Ràdio Manresa com a actriu i locutora a principis dels anys quaranta, i després, el 1943, va anar a Ràdio Barcelona, on fou actriu de radioteatre. Va entrar a Radio Nacional com a locutora el 1954. A partir del 1964, presentà amb Maruja Fernández, Federico Gallo i Jordi Arandes el programa *Fantasía*, i també va conduir *De España para los españoles*, un espai que es va mantenir en antena durant 13 anys i pel qual va rebre un Ondas l'any 1969. Posà veu a *Lliçons de català* i, ja en la seva llengua materna, obrí les emissions de Ràdio 4 presentant, amb Enric Frigola, el magazín matinal *Temps obert*. També va presentar *La veu de la sardana* i *Paraula i pensament*.

Cecília A. Màntua

Barcelona, 1905-1974

Treballà com a periodista especialitzada en cinema durant els anys trenta i, el 1936, començà a escriure guions originals i adaptacions per a la ràdio. L'any 1953, mig centenar de guions radiofònics seus van ser emesos per Ràdio Barcelona, segons va explicar en una entrevista a la revista *Ondas*. Aquesta autora també va escriure obres de teatre, àmbit en el qual obtingué un gran ressò amb l'obra *La Pepa maca*.

Mari Carmen García Lecha

?, 1922 - Barcelona, 2016

Va treballar com a redactora a Radio Nacional i com a guionista del *Teatro invisible* d'aquesta emissora va rebre el premi Ondas de guió l'any 1954. Als anys seixanta va fer de corresponçal a Roma per a Ràdio Barcelona.

Natza Farré

Barcelona, 1972

Ha treballat en ràdio, televisió i premsa. Començà col·laborant a Ràdio Maricel de Sitges, l'any 1993, però s'inicià professionalment a Ràdio 4 l'any 1995. Passà, el 1996, per la SER com a col·laboradora i, l'any 2000, entrà a RAC1 com a guionista de *L'hora del pati* i *Minoria absoluta*. Des del 2009 és guionista i copresentadora del programa d'humor de RAC1 *La competència*.

Montserrat Minobis

Figueres, 1942 - Barcelona, 2019

Va entrar a Ràdio Popular de Figueres als 19 anys. Del 1974 al 1976 treballà a Radio España de Barcelona, des d'on va passar a l'emissora comercial de RNE (Radio Peninsular), a RNE i a Ràdio 4. Va saber adaptar-se al moment de la Transició per proposar espais amb nous temes i fer-se un lloc en el

panorama radiofònic. Conductora de tota mena de formats, va ser també fundadora de l'Associació de Dones Periodistes de Catalunya, degana del Col·legi de Periodistes (2001-2004) i directora de Catalunya Ràdio (2004-2005).

Adelina Castillejo

Barcelona, 1952

Va presentar, des de ben jove, el magazín de tarda *Adelina y sus cosas*, a Ràdio Sabadell. Va recórrer un grapat d'emissores, de Ràdio Sabadell a Radio España i després Ràdio Miramar. A finals de la dècada dels setanta va fixar per a Ràdio Barcelona, on va fer programes innovadors, com *La respuesta* i també *La radio al sol*. Poc després de la inauguració de Catalunya Ràdio, als anys vuitanta, hi aportà la seva experiència per conduir els programes *Adelina Boulevard* i *La solució*, entre d'altres.

Montserrat Roig

Barcelona, 1946-1991

Periodista i escriptora reconeguda pels seus reportatges, entrevistes i programes de televisió, com *Personatges*. L'octubre del 1972 entrà com a col·laboradora del programa Radioscope a Ràdio Miramar, on s'encarregava d'elaborar i llegir en antena sinopsis de novel·les catalanes que ella, prèviament, havia seleccionat. Poc després, assumí la direcció del programa radiofònic *De bat a bat*, amb entrevistes a autors i autores del moment.

Pilar Rahola

Barcelona, 1958

A Ona Catalana presentà *Vis a vis*, un programa d'entrevistes —només a homes— que es va emetre del 2000 al 2003. A partir del 2007 va col·laborar en el programa de ràdio *Julia en la onda* a Onda Cero, amb Júlia Otero, on opinava sobre diversos temes, com el catalanisme, els drets de la dona i el conflicte araboisraelià. Actualment és tertuliana del programa *El món a RAC1*.

Dolors Busquets

Barcelona, 1936

Començà com a actriu a Ràdio Barcelona i, després, protagonitzà a Radio Nacional la primera radionovella en català, *Entre dos silencis*. Al començament dels anys vuitanta li van encarregar un espai poètic a Radio Cadena. Del 1983 al 1987 treballà com a productora i locutora a Cadena 13 i de l'any 1987 fins a la seva jubilació fou locutora i productora a Catalunya Música. «He arribat a ser una bona productora perquè quan vaig deixar Catalunya Música tenia una cartera de més de tres-cents contactes», reconeix.

May Revilla

Barcelona, 1954

És una periodista amb una extensa experiència com a productora. Començà treballant als programes de RNE. Col·laborà amb Fernando Rodríguez Madero al programa *Protagonistas Catalunya*, a Onda Cero. A COM Ràdio participà en *Les tardes*, amb Elisenda Roca. A Ona Catalana formà part de l'equip del programa *Els matins amb Josep Cuní* i va treballar en la creació del programa *Accents* amb Neus Bonet. Posteriorment, continuà la seva activitat professional a Catalunya Ràdio fins que es va jubilar.

María Jesús Román

Almeria, 1943

Es va incorporar de molt joveneta a Radio Juventud com a tècnica de so i es convertí en un referent per a moltes noies inte-

ressades en la tècnica. Va treballar durant quaranta-dos anys en les emissores públiques de Radio Cadena i Radio Nacional, d'on va plegar per un expedient de regulació d'ocupació.

Esther Bages

Barcelona, 1965

Entrà a Radio Cadena Española el 1983. Va fer oposicions a RNE i treballà dos anys a Tarragona. El 1995 va assistir a uns cursos per formar-se en tecnologia digital i el 1998 els posà en pràctica, ja que RNE a Barcelona era, juntament amb Toledo, una emissora pilot en suport digital. Des d'aleshores els programes per emetre en digital han anat canviant i s'han simplificat molt les funcions pròpies de l'àmbit tècnic. Segons Bages, «s'ha perdut la part artística del muntatge radiofònic, que ara és menys creatiu».

Montserrat Melià

Tarragona, 1958

Aquesta periodista va començar treballant com a redactora d'informatius a Cadena 13. Aviat, però, passà a RNE per fer informatius i hi va desenvolupar la seva carrera. Va ser-ne la cap d'informatius del 2006 al 2008 i directora de RNE-Catalunya i Ràdio 4 del 2008 al 2011.

Elisenda Roca

Barcelona, 1963

Començà a treballar a la ràdio abans d'estudiar Periodisme a la UAB. Va fer de productora a Radio Juventud i després en va editar i presentar els informatius. A Antena 3 va conduir diversos programes. També passà per Ràdio Salut, on va conduir *Ràdio per un dia* amb Jordi González, i per COM Ràdio, on presentà *Les tardes amb Elisenda Roca* i *Dies de ràdio*. Actualment, col·labora en diversos mitjans com a tertuliana i analista. Entre els diversos guardons rebuts, destaca el Micròfon de Plata d'Òmnium Cultural.

Paloma Soler

Madrid, 1958

Treballà com a productora per al programa de Luis del Olmo a RNE i també va ser a Ràdio Barcelona i Ràdio Miramar. Fou directora de Ràdio Ciutat de Badalona el 1983. Tal com explica, «volien una persona que professionalitzés l'emissora, que convertís una ràdio municipal senzilla en una empresa radiofònica». Soler va afrontar el repte dissenyant «una estructura tècnica raonable i una nova programació». Però al cap de tres anys va marxar a altres destinacions professionals.

Marga Solé

El Prat de Llobregat, 1947

Començà treballant com a periodista en diversos mitjans de premsa, ràdio i televisió. L'any 1985 entrà a formar part de la plantilla de Ràdio L'Hospitalet com a cap d'informatius. L'any 1988 en fou escollida directora, càrrec que desenvolupà fins al 1995.

Olga Ruiz

Barcelona, 1975

Olga Ruiz i el seu equip de radiofonistes posen en marxa el 2012 *Extrarradio*, un projecte de ràdio més artesanal que ofereix un producte de qualitat. Partint d'un magazín, amb espais temàtics, el converteixen en un *podcast* que l'audiència es pot descarregar. El 2017 Prisa s'interessa pel projecte, munten Podium i aparquen *Extrarradio*. Han rebut un Ondas a la innovació radiofònica i un Premi a la Innovació de l'Acadèmia de la Ràdio. Actualment dirigeix i presenta *Realpolitik* cada vespre a Ràdio 4.

Carme Pollina

Tàrraga-Cervera, 1971

InOutRadio és una emissora *podcast* dirigida al col·lectiu de dones lesbianes. Carme Pollina i Ana Satchi, amb Ajo Casals al capdavant, treballen en la creació d'una ràdio innovadora i interactiva, tant pel format com pels programes que s'hi duen a terme. L'emissora es pot escoltar en *streaming* i en format *podcast* al web *inoutradio.com*.

4. La capsa de música

La música és consubstancial amb la ràdio. Al principi, les retransmissions es fan en directe amb orquestres i cantants des de l'estudi o des de sales de concert. Quan els sistemes de reproducció i enregistrament es perfeccionen, la música continua essent la protagonista a totes les emissores d'arreu, fet que defineix la ràdio com un mitjà d'entreteniment. Els discos sol·licitats i dedicats han omplert moltes hores de programació i les locutores hi han estat ben presents acompanyant l'audiència. A partir de la dècada del 1960, amb nous formats com les radiofórmules, les emissores programen diferents estils de música, però les radiofonistes especialitzades en la presentació musical hauran de recórrer un llarg camí fins a aconseguir el reconeixement com a professionals.

4.1. Música i paraules

A mesura que s'aconsegueixen millores, les emissions musicals es converteixen en espais presentats per locutores, actrius i cantants, que combinen la tasca de locució amb la recitació d'un poema o la interpretació d'una cançó. Amb la República, la ràdio agafa embranzida i moltes dones posen en marxa la seva emissora local, cosa que dona entrada a les veus femenines que desenvolupen la seva tasca de locutores, sobretot presentant els discos sol·licitats o dedicats.

4.2. La ràdio més popular

Els programes musicals són un gran encert perquè connecten amb l'audiència més jove. Els diàls més innovadors s'especialitzen en l'emissió de diferents tipus de música, sovint a través de les radiofórmules. Les locutores i presentadores d'aquest tipus de format aprenen des de la dècada del 1970 a fer *autocontrol*, que consisteix a fer sonar la peça musical per antena mentre parlen pel micròfon, com en les dècades del 1930 i 1940. Les professionals s'han hagut de reciclar pel pas del sistema analògic al digital i no els ha estat fàcil aconseguir ser reconegudes, ja que es té la idea que la veu masculina encaixa millor amb la figura del *disc jockey*.

4.3. La música, en català

A finals del 1982 es concedeix la llicència als antics socis de la cooperativa de Ràdio Associació de Catalunya (RAC). La Generalitat de Catalunya signa un conveni amb RAC, que inicia la seva programació el 2 d'abril de 1984 com a Ràdio Associació de Catalunya, RAC105, compartint estudis amb Catalunya Ràdio, i posa en marxa la primera radiofórmula musical en català de la història. La programació musical d'una radiofórmula és avui una de les mostres d'especialització radiofònica més reeixida.

Carme Espona

Torelló, 1919-2010

Va estudiar a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular per a la Dona, on descobrí el seu interès per la música. Va aprendre piano i solfeig i es formà en idiomes per poder cantar òpera. Així fou com es convertí en soprano, però a Ràdio Associació s'encarregava de preparar les fitxes dels discos, que es feien amb molt de detall. També hi presentava les emissions de cara al públic. Al final de la guerra fou detinguda i passà una nit a la presó.

Maria Tera

Almacelles, 1912 – Barcelona, 2015

Les germanes Maria i Aurora, quan encara anaven a escola, no es van poder resistir a la crida que feia Ràdio Lleida cercant locutores. S'hi van presentar i van ser elegides. Aurora feia de locutora i pianista, mentre que Maria presentava els cantants solistes que actuaven per a l'emissora. El 1935, Aurora deixà l'emissora i Maria passà a ser-ne la primera locutora, fins que una bomba silencià la ràdio. Al cap de no gaire temps, l'exèrcit franquista conquerí Lleida. La família se'n va anar de la ciutat i s'instal·là a les oficines de Ràdio Girona, on van romandre fins al 1939.

Amàlia Reixach

Girona, 1920-2002

El novembre del 1940 s'inaugurà Radio España de Girona, que va passar a formar part de la xarxa de Radio España de Barcelona. Joan Viñas, com a secretari de Propaganda de la Falange, va contractar Amàlia Reixach, una noia nascuda a Girona però que havia viscut a Berlín des dels set anys i parlava castellà sense accent català, cosa que era molt important per treballar a la ràdio en aquella època. Hi treballà com a locutora llegint les notícies i anunciant els discos fins al 1942.

Isabel Freixinet

Reus, 1921

Arribà a la ràdio provinent del grup de teatre amateur de la ciutat i aviat es convertí en una de les locutores més conegudes durant els anys cinquanta i seixanta. Va participar activament en les emissions nocturnes a través del quadre escènic de Ràdio Reus i realitzà programes com *El disco solicitado* i *Felicitaciones musicales*.

Françoise Caüet

Montclar (França), 1948

Al començament dels anys setanta, aquesta pionera en l'edició i la conducció d'espais musicals presentà la seva selecció en el programa de Josep Pallardó, *Al mil por mil*. Caüet va seguir, amb el seu estil sensual, comunicant cultura musical en altres emissores, com ara Radio Nacional (*A buenas horas*, als anys vuitanta) i Ràdio Barcelona.

Carmen Sánchez

Saragossa, 1970

És la primera locutora musical que ha exercit un càrrec a la cadena SER i a Prisa Radio com a directora regional de cadenes musicals a Catalunya i a Aragó. Començà als 20 anys a Lleida amb Los 40 Principales. El fet que li agradés la tècnica va facilitar que es pogués fer un lloc com a locutora en autocontrol, un àmbit de la ràdio en què es considerava que les presentadores musicals no tenien el mateix carisma que els homes. Així mateix, Sánchez ha treballat en diverses emissores, com Cadena Dial, M80, Máxima FM i Radiolé.

Rosa Badia

Barcelona, 1957

Del 1996 al 1999, va treballar a Cadena Dial i a Los40, on presentà *La cançó del dial*, a la primera emissora, i *Qué hace un disco como tú en una radio como esta*. Els seus inicis foren a Ràdio Manresa, però des del 1978 es vinculà a Ràdio Barcelona, on treballa actualment. Ha participat en molts programes, tant en castellà com en català. Per la direcció i presentació del programa *Tot és comèdia* ha rebut el premi Ciutat de Barcelona i per *Cap nen sense joguina*, la menció especial del premi Ondas.

Neus González

Lleida, 1986

Als 16 anys es va incorporar a Ràdio Bellpuig, i després a Ràdio Ponent i a Ràdio Segre, mentre estudiava Comunicació Audiovisual a Lleida. Va col·laborar a M80 i hi va treballar fins al 2015, any en què entrà com a locutora i DJ a Los40, on actualment presenta un programa diari i és reportera digital. Sempre ha treballat en autocontrol, però ara, amb la ràdio digital, considera que se li obre un ventall per explorar altres formats.

Esther Duran

Barcelona, 1962

Va començar a treballar el 1985 a RAC105 fent radiofórmula i presentant programes musicals fins a l'any 1998, en què va continuar la seva carrera professional a RAC1. Del 2004 al 2006, va treballar a Ona Música, i el 2006 va tornar a iCat FM, on va formar part de les veus de l'emissora fins al 2015.

Blanca Busquets

Barcelona, 1961

Del 1986 al 1987 va treballar a RAC105, després a Catalunya Música i finalment a Catalunya Ràdio. Quan va entrar a l'emissora generalista, va posar en antena *Carta de clàssics*, entre altres espais musicals. Ha estat guionista del programa *El divan*, i actualment ho és de *L'ofici de viure*, de Gaspar Hernández.

Consol Sáenz

Buenos Aires, 1965

Començà la seva trajectòria professional el 1986 a RNE. Des de l'any 1992 fins al 2001 va dirigir i presentar el programa musical *La taverna del llop* a Ràdio 4. Col·laborà en diferents programes culturals, com *Molt lluny de Manhattan* i *Nautilus*. Després, va editar i presentar *Pachamama* i *Músiques clandestines*. Actualment, posa en antena *Territori clandestí* a Ràdio 4 i *El gran quilombo* a Ràdio 3.

Ajo Casals

Terrassa, 1966

Començà la seva activitat professional a l'emissora musical Flaixbac FM, l'any 1991. Després passà per altres emissores, com Ràdio Olot, Ràdio Valira i Cadena 100, fins a arribar a l'emissora musical de la Corporació Catalana, iCat FM, on presenta, de 10 a 12 h del matí, el repertori que ha seleccionat el departament de música. Casals s'ha reciclat en les TIC i actualment s'encarrega del web d'iCat i de les xarxes socials. Ha fundat i dirigeix la ràdio *podcast* InOutRadio.

Victòria Palma

Figueres, 1965

Es formà en Musicologia al conservatori de Figueres. Quan tenia 25 anys entrà a Catalunya Música, on va passar per

diverses seccions i conduí diferents programes. El 2005 fou guardonada als premis RAC pel programa *Dies de música*. L'Associació de Dones Periodistes la premià el 2011 pel seu espai *Femení i singulars*. Actualment continua treballant de locutora i redactora en diferents programes i projectes de recerca musical.

5. La ràdio entreteniment

A les dècades del 1940 i 1950, per aconseguir un dels objectius de la ràdio, entretenir i acompanyar l'audiència, la programació posa en antena espais dramàtics, concursos, sèries policíacques, magazins, humor... i també obre els seus programes al públic, sovint amb intenció benèfica. En èpoques de dictadura, els continguts més lleugers i de pura diversió proven d'emascarar l'absència d'informació i de llibertat d'expressió, però també permeten que actrius i locutores-presentadores posin en joc el seu talent i capacitat comunicativa. Els formats radiofònics s'han anat desenvolupant al llarg dels anys, alguns s'han transformat, d'altres continuen vigents, però en tots hi són ben presents les dones, fins i tot en espais masculinitzats com els esports.

5.1. Escoltar teatre

Les actrius que proven sort en el nou mitjà hi són ben vingudes, ja que ofereixen una dicció clara i bona veu, llegeixen correctament els guions, declamen poesia i interpreten teatre. La major part d'emissores formen quadres escènics, les importants amb professionals i les altres amb aficionats. S'interpreten obres adaptades o guions originals, amb força èxit, com les sèries policíacques. A finals de la dècada del 1960, el radioteatre comença a decaure: la televisió i la reorganització de la programació que es fa des de Madrid i en cadena per a tot Espanya en són les causes.

5.2. Els espectacles de cara al públic, els concursos i la radiobeneficència

Les emissores obren els estudis per fer programes de cara al públic i, així, converteixen la ràdio en un espectacle a l'entorn de programes benèfics, farcits de concursos, amb actuacions de cantants i rapsodes. A partir de la dècada del 1950, la programació d'entreteniment, en qualsevol dels tres formats, omple el dial de programes intrascendents, anestèsics, que no qüestionen la situació al país, gràcies a una censura ja interioritzada per tota l'esfera radiofònica i periodística, que segueix les normes amb docilitat.

5.3. Les veus de l'esport

L'esport i la ràdio han format un binomi d'èxit gairebé des del principi. Igual que es retransmeten concerts i obres de teatre, ben aviat els equips de so i els professionals es desplacen als terrenys de joc per radiar les incidències dels partits. La primera transmissió de futbol la fa Joaquim Ventalló l'any 1928. A les periodistes d'esports, en canvi, els ha costat molt més temps jugar en aquest camp, ja que s'ha considerat un àmbit professional masculí, que s'adreça a una audiència masculina.

Rosa Cotó

Barcelona, 1892 - ? ?

Als 16 anys ja va pujar a un escenari com a actriu de la companyia d'Enric Giménez, de la qual arribà a ser la primera actriu. Començà fent col·laboracions a la ràdio mentre treballava al Teatre Romea, però aviat compaginà

totes dues activitats. A partir del 1928, el seu treball per a la ràdio com a actriu i com a presentadora assolí un èxit considerable. Va interpretar *Maria Rosa*, de Guimerà, i l'any 1931 va presentar un programa cultural, *Activitats*, escrit per Adrià Gual. Després de la guerra patí la depuració del règim i va ser acomiadada el 1940.

Carmen Martínez Illescas

Barcelona, 1889-1973

Es va dedicar al teatre i, quan ja era una artista consolidada, el 1928, va començar a col·laborar com a actriu al quadre escènic de Ràdio Barcelona, i també a Ràdio Associació. Desenvolupà una carrera com a locutora i actriu a Ràdio Barcelona, que la contractà l'any 1932, i presentà *Radio fèmina*, una tasca que va continuar fent després de la guerra, ja que no va ser depurada pel règim. Va treballar a la ràdio fins que es va jubilar, als 80 anys. El 1969 va rebre la *Medalla al Mérito del Trabajo*.

Encarna Sánchez

Barcelona, 1926-2011

Quan tenia 15 anys, inicià una carrera a la Companyia del Teatre Espanyol, fins que la van cridar al quadre escènic de Ràdio Barcelona. Hi va fer parella artística amb Isidro Sola, a la sèrie *Taxi Key*, i en obres com *La vida es sueño*, *Hamlet*, *Don Juan Tenorio* i moltes més, tant a la ràdio com als escenaris. L'any 1954 va rebre l'Ondas com a millor actriu de radioteatre, i el 1967 li atorgaren el Premi Nacional d'actriu de ràdio.

Núria Cugat

Barcelona, 1938-2019

Estudià a l'Institut del Teatre i entrà a Radio España el 1955 com a locutora, però aviat va despuntar com a actriu en sèries i adaptacions d'obres de teatre, com, per exemple, a *En busca del culpable*. Va formar part del quadre escènic de l'emissora juntament amb el seu company professional i personal, Luis Posada, amb qui es va casar l'any 1960.

Enriqueta Teixidó

Barcelona, 1917-2002

Entrà a Ràdio Barcelona l'any 1939, on va poder mostrar els seus dots d'actriu, pianista i cantant. Com a locutora fou la veu de molts espais, com *Recortes de prensa*. Demostrà el seu èxit l'aparició a la revista *Ondas*, on protagonitzà diverses portades a la dècada dels cinquanta. Teixidó va ser la primera locutora espanyola que va participar en les proves que es van fer el 1948 a la Fira de Barcelona per posar en marxa la televisió.

Pilar Montero

Barcelona, 1921-2015

Tot i provenir d'una família dedicada al teatre, la locutora de «la serenitat i la simpatia», segons la revista *Ondas*, arribà al micròfon com a secretària a Ràdio Barcelona. Hi presentà diversos programes i desenvolupà la seva tasca durant cinc hores diàries al locutori. Es va fer famosa acompanyant Enric Casademont i les facècies del seu personatge, en Pau Pi. Finalment, va canviar Ràdio Barcelona per Radio España de Barcelona i va continuar l'espectacle d'en Paulinet (interpretat per Martí Galindo), que és com passà a dir-se en Pau Pi.

Isabel Bosch

Barcelona, 1956

Pionera a Catalunya del periodisme esportiu. El 1978 va ser la primera dona que va formar part d'un equip de transmissió de futbol, *Futbol en català*, a Ràdio Barcelona, amb Àlex Botines, José María García i Joaquim Maria Puyal, entre d'altres.

L'any següent, el 1979, va ser corresponsal de la Cadena SER. S'incorporà a Televisió de Catalunya als seus inicis i actualment s'ocupa de les Relacions Externes de Televisió de Catalunya, des del Gabinet de Direcció de TV3.

Marga Lluch

Barcelona, 1962

Com a redactora d'esports, ha cobert quatre jocs olímpics per a RNE i també altres competicions internacionals, com els mundials de natació o de gimnàstica, la Copa Davis de tennis o curses ciclistes per etapes, com la Vuelta a España i el Giro d'Itàlia. També dirigeix i presenta el programa diari *Més que esport* a Ràdio 4 i, en una altra faceta professional, presenta el programa *L'hora clàssica* els diumenges.

6. La informació a les ones

La ràdio és un mitjà idoni per satisfer les necessitats informatives de la ciutadania, i aquesta qualitat l'ha fet objecte de censura dels règims autoritaris. Primo de Rivera obliga a emetre en castellà i en restringeix els continguts; hi segueix un parèntesi de llibertat amb la República, i amb la dictadura del general Franco s'instaura una censura duríssima que s'aplica sobre el què, el com i el qui comunica. Hi ha dos moments que marquen l'esclat de la ràdio informativa: el primer, al començament de la dècada del 1930, amb la República, i el segon, amb la Transició, quan Radio Nacional perd el monopoli informatiu l'any 1977 i les periodistes entren a les redaccions. En tots dos casos, una societat democràtica és la conjuntura política favorable a la informació.

6.1. El diari parlat

El darrer trimestre del 1930, Ràdio Barcelona ofereix el primer noticiari, *La palabra*, que en trenta minuts repassa les notícies més importants de Barcelona i Madrid. La ràdio permet informar la gent que no té accés a la lectura de la premsa i obre espais de comprensió i participació política, per bé que en el cas de les dones tant pot afavorir discursos de llibertat i cultura com reproduir els valors més rancis de la feminitat.

6.2. La informació al tardofranquisme

Al començament de la dècada del 1970 el règim vol seguir mantenint el control de la informació, però la pressió dels grups mediàtics per sortir del monopoli de Radio Nacional de España (RNE) i el desig de la ciutadania d'obtenir una visió més d'acord amb la realitat aconsegueix obrir algunes escaletes per fer-hi circular les notícies. El català fa anys que malda per aparèixer en antena, però no serà fins a la Transició que dues emissores emetran tota la seva programació en català: Ràdio Olot i Ràdio 4.

6.3. La ràdio en la Transició

El 6 d'octubre de 1977 s'acaba el monopoli informatiu de Radio Nacional de España (RNE) i comencen a aparèixer altres formats. La ràdio de l'època quedarà definida per la radioinformació i el periodisme radiofònic, que deixarà que s'hi pugui sentir la veu del carrer, molt convulsa en els anys de la Transició. Les dones s'hi obren pas professionalment, tot i que la línia que separa i delimita la professió de locutora i el periodisme radiofònic situa, d'una banda, els programes i l'entreteniment i, de l'altra, els serveis informatius.

6.4. Emissores líders en català

El 1983 Catalunya Ràdio comença a emetre com la ràdio nacional de Catalunya. L'any següent s'obren els estudis a la Diagonal, que també acullen les instal·lacions de Ràdio Associació de Catalunya (RAC). Al principi del 1988, Catalunya Ràdio ja disposa de la delegació de Tarragona, i poc després s'hi afegeixen Girona i Lleida. L'emissora es va consolidant i va augmentant els seus índexs d'audiència fins a l'actualitat, en què RAC1 li disputa el lideratge. Inaugurada l'any 2000 a iniciativa del Grup Godó, aquest mitjà és de caràcter generalista i comercial.

Mari Carme Nicolau

Barcelona, 1901-1990

Periodista que va escriure a *La Dona Catalana* des del 1926 i que provenia de Ràdio Associació de Catalunya. El 1932 s'incorporà a l'equip de *La palabra* de Ràdio Barcelona i va conduir *Radio fémina*, un programa adreçat a les dones, dins de l'àrea informativa, que ella va catalanitzar com *La paraula* a partir del 1934. Després de la guerra, el 1947, va ser admesa de nou com a administrativa a Ràdio Barcelona, on es va jubilar amb la categoria de redactora. Va guanyar un premi de guió el 1952, juntament amb la també periodista Maria Teresa Gibert.

Maricruz Hernández

Madrid, 1933

Al programa *Siete días al día*, a càrrec de Maricruz Hernández, es feia un resum informatiu de la setmana. Aquesta periodista va treballar a *Tele/eXprés*, com a cap de secció (1968-1970) i com a redactora en cap (1970-1972). El 1972 entrà a Ràdio Barcelona en la categoria de redactora en cap, i durant dos anys dirigí la revista *Ondas* (1973-1975) compaginant-ho amb la seva tasca radiofònica. A partir del 1978, es traslladà a Radio Madrid, de la Cadena SER.

Núria Ribó

Barcelona, 1949

Va començar la seva trajectòria a Ràdio Barcelona en el butlletí *Notícies a dos quarts*, en català. A la redacció hi havia les periodistes Marisol Castillo i Ana Pena, que treballaven en els informatius. Del 1984 al 1985 va treballar al magazín *La vida es una tómbola* de Ràdio Miramar. Després d'un període com a corresponsal de TVE, el 1997 va tornar a la ràdio, on feu diferents col·laboracions i va participar en espais de Ràdio 4, RNE, RAC1, Ràdio Barcelona i Catalunya Ràdio. En aquesta darrera emissora va dirigir i presentar programes com *Tal dia farà un any!* i *L'hora de Plutó*. Actualment intervé en diferents tertúlies.

Gaditos Farjas

Almeria, 1955

Començà als 17 anys com a actriu aficionada en una radionovel·la a Ràdio Olot i aviat li van proposar fer de locutora. Del 1973 al 1976 presentà un magazín anomenat *En sintonia*, i el 1978 va fer una secció dins del programa despertador de l'època. Més endavant, va passar a informatius i també va conduir un programa femení.

Anna Comas

Barcelona, 1947

L'any 1971 va guanyar unes oposicions a RNE i dins de l'emissora va treballar als informatius de Radio Exterior, a Madrid. Set anys més tard, es traslladà a Barcelona i entrà a Ràdio 4, on va desenvolupar la seva trajectòria periodística en el camp de la informació política i local, com a coordinadora i responsable dels serveis informatius.

Cristina Ferrer
Reus, 1957

Era una jove llicenciada quan Josep Maria Martí li encarregà la informació cultural per als serveis informatius de Ràdio Reus. El 1978, aquesta emissora la contractà per fer informació general a l'ona mitjana. Fou cap d'informatius de l'emissora reusenca, però va marxar a Catalunya Ràdio, de la qual va ser una de les professionals fundadores i on del 1992 al 1995 va arribar a ser cap de programes.

Marta Puértolas
Barcelona, 1958

Començà a treballar a *Protagonistas*, de Luis del Olmo, primer a RNE i, a partir del 1987, a la COPE, on s'encarregà de la coordinació i els guions i dirigí un espai. Més tard, va anar a Ràdio Miramar, on el 1987 dirigí i presentà un informatiu cultural sobre Barcelona, el 1988 *Por fin solos o la radio prohibida* i el 1989 un programa despertador. Aquell any, fitxà per a Cadena Rato-Onda Cero Radio, on dirigí i presentà un magazín matinal. El 1993 va fer un espai a Catalunya Ràdio sobre temes laborals.

Mercè Remolí
Barcelona, 1953

Periodista amb una llarga trajectòria, iniciada el 1974 en el programa de Luis del Olmo, a Radio Peninsular, on feia les connexions des de la unitat mòbil amb Mercedes Milà. El 1978 presentà un programa cultural a Ràdio Barcelona, i el 1989 tornà a RNE per conduir una tertúlia política d'àmbit estatal que es deia *Las cosas como son*. Ha compaginat la ràdio amb la televisió, fent programes i informatius.

Eva Algarra
Barcelona, 1956-1999

Els seus inicis van ser a RNE, a Catalunya, i en les desconexions en català que es feien a TVE de Catalunya. El 1976 va entrar a Ràdio 4 i va formar part dels serveis informatius, on va treballar fins al 1983, any en què es va fer càrrec dels serveis informatius de Catalunya Ràdio i va demostrar l'eficàcia del servei de notícies de la ràdio pública que s'havia acabat de crear.

Neus Bonet
Barcelona, 1959

Veïna de Reus des dels quatre anys, començà a treballar a Ràdio Reus i a Ràdio Salou fent-hi un programa musical. Al llarg de la seva trajectòria es va encarregar d'espais informatius i de programes, a Cadena 13, Ona Catalana i Catalunya Ràdio. Actualment dirigeix els serveis informatius del cap de setmana. També va ser degana del Col·legi de Periodistes de Catalunya fins al 2019.

Núria Riquelme
Girona, 1970

La trajectòria professional de la periodista Núria Riquelme començà a Ràdio Olot el 1992; després, treballà a Ràdio Girona de la SER i, a partir del 1999, a Ona Girona; més endavant passà a Ona Catalana, on de l'any 2000 al 2007 va presentar diversos programes. Del 2007 al 2016 Riquelme va treballar a RAC1, període en què va dirigir l'informatiu del matí i va presentar durant l'estiu el programa *El món a RAC1*, substituint Jordi Basté.

Mònica Fulquet
Barcelona, 1970

Mònica Fulquet va entrar a Cadena 13 el 1989, on va treballar a la redacció d'informatius. El 1992 fitxà per a Catalunya

Ràdio, on col·laborà en els diferents butlletins i serveis informatius. Ha format part de l'equip que ha dissenyat l'estructura informativa de RAC1, on actualment és editora de l'informatiu *14/15*.

7. Comunicadores avui

Les veus femenines han estat presents a la ràdio des dels inicis del mitjà com a locutores o actrius. En canvi, les periodistes no s'hi han incorporat fins a la Transició, moment en què entren a les redaccions de les ràdios públiques i privades i conquereixen l'estatus professional. Ara que els magazins radiofònics dediquen espai a la informació, les dones periodistes i comunicadores han fet seu aquest format (tradicionalment conduït per homes) i han aconseguit audiència, credibilitat i l'estima del públic. Després d'un llarg camí, les radiofonistes ja són a totes les emissores i a tots els territoris, produint, fent guions, presentant i dirigint tota mena de subjectes temàtics, des de l'esport fins a la música, des dels informatius fins a l'entreteniment, des de la tecnologia fins a la cultura, en debats, tertúlies, concursos i entrevistes.

Àngels Barceló
Barcelona, 1963

Començà la seva carrera professional a Catalunya Ràdio, el 1983, com a redactora d'informatius. Després d'un llarg pas per la televisió, el 2005 arribà a la SER, on presentà durant tres anys *A vivir que son dos días*. Després, en aquesta mateixa cadena i des de Madrid, va dirigir i presentar *Hora 25*, en el lloc del desaparegut Carlos Llamas. Actualment, aquesta periodista és al capdavant de *Hoy por hoy*, programa líder dels matins a la SER.

Mònica Terribas
Barcelona, 1968

Va iniciar la seva trajectòria professional a Cadena 13, el 1986, fent informatius, i després d'una llarga etapa televisiva, arribà a Catalunya Ràdio, el 2013, on va dirigir i presentar *El matí de Catalunya Ràdio*. «La meua arribada a Catalunya Ràdio va ser il·lusionadora per a mi», assegura Mònica Terribas, i afirma: «M'és igual el mitjà, el que m'importa és fer periodisme». Va estar set temporades al capdavant del magazín matinal més important de la ràdio pública.

Gemma Nierga
Girona, 1965

Començà la seva trajectòria professional a Ràdio Vilassar de Dalt. El 1985 va fitxar per a Cadena 13 i el 1989 s'incorporà a Ràdio Barcelona. Després de 28 anys a la SER al capdavant de programes tan emblemàtics com *Hablar por hablar* o *La ventana*, va emprendre diversos projectes de ràdio i televisió. Actualment participa a *Els matins* de Ràdio 4 amb l'espai d'entrevistes *Cafè d'idees*. Entre els seus guardons, destaca l'Ondas a la seva trajectòria l'any 2007.

Sílvia Còppulo
Mataró, 1958

La primera emissora on va treballar va ser Ràdio Mataró; després ha passat per diverses emissores, com ara Catalunya Ràdio, on fou al capdavant de *Fil directe*. De la llarga trajectòria de Còppulo, que ha combinat sempre televisió i ràdio, destaca també el seu pas per COM Ràdio durant tretze anys. Després d'aquesta etapa, el 2009 va tornar a Catalunya Ràdio per fer-se càrrec del programa *El secret*. Actualment, hi dirigeix i presenta *El divan*.

Júlia Otero

Monforte de Lemos, 1959

Va començar la seva carrera professional als 17 anys a Ràdio Sabadell, d'on passà a Ràdio Miramar, emissora en què va treballar set anys. Després del seu reeixit pas per la televisió, la van cridar d'Onda Cero per fer-se càrrec de les nits. «Desconeixien que jo ja tenia deu anys de ràdio a les espatlles», diu Otero, que va arrasar amb el seu programa de nit. Quan la van fer passar a les tardes, va aconseguir ser líder d'audiència durant vuit anys. Malgrat això, el 1999 fou acomiadada. Tornà a la televisió i d'allà va passar a Punto Radio. Actualment, i des del 2007, dirigeix i presenta *Julia en la onda*, a Onda Cero.

Pepa Fernández

Cervera, 1965

Va fer els seus primers passos a Ràdio Cervera, de Cadena 13, d'on va passar a Catalunya Ràdio i, més tard, a Cadena Nova. Va ser acomiadada d'aquesta emissora tres setmanes abans de donar a llum. «Em van dir que no em renovaven el contracte, que ja en parlàriem més endavant, i no hi va haver més endavant». Un temps després va fitxar per a Ràdio 4 i per a RNE, on ha estat vint anys al capdavant de *No es un día cualquiera*. Actualment, hi presenta el magazín matinal *De Pe a Pa*.

Carla Turró

Barcelona, 1986

Va estudiar Dret a la UAB i Periodisme a la UPF. El 2010 va entrar a la SER com a becària d'informatius, i durant dues temporades va fer de productora d'*El balcó* i dels serveis informatius. Des del 2014 presenta i dirigeix cada tarda el programa *El balcó*, a Ràdio Barcelona.

Núria Ferré

Barcelona, 1968

D'ençà que va entrar el 1990 a la redacció d'Informatius de la Cadena 13 ha treballat a moltes emissores, com Catalunya Ràdio o RAC1, emissora de la qual va ser fundadora. Actualment als matins presenta a BTV Ràdio el programa *Reset*, d'anàlisi i debat dels canvis que es produeixen a Barcelona, a conseqüència de la pandèmia.

Agnès Marquès

Palma, 1979

Quan encara estudiava, col·laborà a Ràdio Llaveneres i a Ràdio Estel. Com a professional, treballà a la COM, Catalunya Ràdio i Ràdio 4, i també presentà els informatius de TV3. Des del 2017 presenta *No ho sé* cada vespre a RAC1.

Mariola Dinarès

Matadepera, 1971

El 1992 començà a treballar a la ràdio de Matadepera, però aviat s'incorporà a emissores de diferents llocs, com Flaix FM o Ràdio 4. S'ha especialitzat en xarxes i des del 2016 presenta a Catalunya Ràdio el programa d'informació tecnològica *Popap*.

Carmen Juan

Barcelona, 1961

Va ser redactora d'informatius a Ràdio Miramar i després de passar per diversos programes, com *Radio Cadena al despertar* i *Lo que hay que oír*, i diferents emissores, com Radio Cadena Española i Ràdio Barcelona, des del 2007 és a Onda Cero com a sotsdirectora de *Julia en la onda*.

Raquel Garcia

Sabadell, 1978

Va començar a treballar a Onda Rambla el 1998. Ha compaginat la seva tasca radiofònica amb la televisió, però des del 2016 és a Ràdio Sabadell, on actualment dirigeix i presenta el magazín diari *Al matí*.

Maricel Benabarre

Barcelona, 1968

Començà a treballar a Ràdio Balaguer i, després d'un període professional per diversos mitjans, actualment, com a redactora dels serveis informatius, edita les desconnexions matinals de *Hoy por hoy* a les comarques de Lleida, així com el programa *Hora L* de Ràdio Lleida. Benabarre també presenta el programa diari *Soroll*.

Griselda Pastor

Tarragona, 1961

La seva carrera professional va començar a Ràdio Reus i com a corresponsal a Tarragona de l'Agència EFE. Entre els anys 1990 i 1998, s'encarregà de la informació política de la Cadena SER a Catalunya, a Ràdio Barcelona, cosa que li va permetre formar-se en temes europeus. Actualment, i des del 1998, és corresponsal comunitària a Brussel·les de la Cadena SER.

Teresa Ortega

Tarragona, 1967

Provinent de RNE, on entrà a treballar als serveis informatius, el 1996 arribà a l'emissora municipal Tarragona Ràdio, de la qual és cap d'informatius. Forma part de l'equip que retransmet els partits del Nàstic, i també narra els esdeveniments castellers, entre d'altres.

Montse Candàliga

Òdena, 1962

Començà a treballar a Ràdio Manresa com a locutora musical i, des del 1995, és a Ràdio Igualada, on ha treballat en l'edició, la producció i la realització de diversos tipus de programes. Actualment condueix diàriament, el programa musical *Estació central*.

Neus Asin

Castellví de Rosanes, 1979

Després d'estudiar Periodisme, l'any 1997 entrà a Ràdio Sant Joan les Fonts (Garrotxa) fent informatius el cap de setmana. L'any següent començà a Ràdio Olot amb el programa *Carnet jove*, i formà part del quadre de veus de l'emissora durant un parell d'anys. Actualment, presenta i produeix cada dia *El despertador*, amb Joel Tallant i Pere Farjas, i ha assumit la subdirecció de l'emissora.

Núria Mora

Malgrat de Mar, 1967

L'any 1991 arribà a Tortosa per treballar com a redactora d'informatius a Onda Cero Radio, una feina que va dur a terme fins al 1995, en què fou nomenada cap de premsa de l'Ajuntament de Tortosa. Des del 1999 dirigeix Ràdio Tortosa, on ha presentat programes com ara *Tortosa avui*, i també informatius o altres programes especials com *La parada*. Des de la temporada 2010-2011, cada matí condueix el magazín *La punta del diamant*.

Pilar Sampietro

Barcelona, 1962

Els seus inicis estan vinculats amb els ràdios lliures, però des del 1983 treballà a RNE, on va presentar programes culturals

com *Molt lluny de Manhattan* o *Nautilus*. Va coordinar l'àrea de cultura d'informatius de RNE a Catalunya entre els anys 1997 i 2007, i va ser responsable de programes entre el 2007 i el 2008. Actualment, s'ha especialitzat en temes d'ecologia i presenta *Vida verda* a Ràdio 4 i *Mediterráneo* a Radio 3.

Laura Rosel
Sabadell, 1980

El 2003 va ser editora d'informatius a Ràdio Sabadell. Del 2007 al 2015 treballà a RAC1 i, després del pas per la televisió al programa *8aldia*, de 8TV, i pel *FAQS*, de TV3, va presentar amb Kílian Sebrà l'informatiu *Catalunya nit*, de Catalunya Ràdio, on moderava la tertúlia d'actualitat. Actualment, és directora i presentadora d'*El matí de Catalunya Ràdio*.

Nati Adell
Sabadell, 1970

El 1995 va dirigir i presentar el programa matinal *El Vallès hoy por hoy* a Ràdio Terrassa SER-Vallès, i el 1997 arribà a Catalunya Ràdio com a redactora d'informatius. Del 2012 al 2013 va ser sotsdirectora d'*El matí de Catalunya Ràdio* d'estiu. Després, va dirigir i presentar durant cinc temporades el programa *Economia i empresa*, a Catalunya Informació. Actualment hi fa de corresponsal de la Catalunya Central.

Xantal Llavina
Barcelona, 1975

Entrà a Catalunya Ràdio el 2003 i, després d'un recorregut per altres emissores, com Punto Radio, RAC1 i Ràdio 4, hi tornà el 2017. Des d'aleshores, presenta a Catalunya Ràdio *Revolució 4.0*, sobre la tecnologia aplicada als projectes empresarials, un programa pel qual ha rebut el Premi a la Comunicació i Divulgació de les TIC 2019.

Sílvia Tarragona
Barcelona, 1967

El 1987 va entrar a Ràdio Antena Musical d'Horta, a Ràdio Sants Canal Musical i RKOR de Granollers. Després va passar per diverses emissores, com RAC105, el 1989, i Catalunya Ràdio, entre el 1989 i el 1997, on desenvolupà diversos tipus de programes. Des de l'any 2000 és a RNE i, actualment, hi presenta cada tarda *De boca a orel·la*.

Marta Romagosa
Cornellà de Llobregat, 1967

El 1983 va fer els seus primers passos a l'emissora de Cornellà. El 1990 es va incorporar a Catalunya Ràdio, on ha estat redactora del canal de notícies 24 hores de Catalunya Informació i presentadora de diversos programes. Actualment, edita i presenta l'informatiu *Catalunya al dia* d'aquesta emissora. L'any 2011 va rebre el Premi Ràdio Associació de Catalunya a la millor professional de ràdio.

Rosa Quitllet
Cornellà de Llobregat, 1964

Va començar a treballar a Ràdio Cornellà i després, el 1987, es va incorporar a Ràdio Barcelona. Des del 1990 és redactora de RNE i ha estat editora dels serveis informatius de RNE Catalunya del cap de setmana. Actualment, és cap dels serveis informatius de RTVE a Catalunya.

Carmina Malagarriga
Barcelona, 1964

És locutora i redactora de Catalunya Música des dels seus inicis, el maig del 1987, i també ha presentat programes a Catalunya Ràdio. Ha conduït programes amb tant de reconeixement com *Qui té por del segle XX?*, *Temptats per la música* i *Trobades en el temps* a l'emissora de música clàssica de la Corporació. La temporada 2020-2021 treballa als informatius de Catalunya Ràdio.

Empar Moliner
Santa Eulàlia de Ronçana, 1966

Els seus primers passos en l'àmbit de la ràdio foren als serveis informatius de COM Ràdio, on el 1988 va presentar el programa *Els migdies*. Actualment, s'encarrega de la secció *La dèria de l'Empar* a l'informatiu *Catalunya migdia* de Catalunya Ràdio.

Marta Pujantell
La Seu d'Urgell, 1973

Va començar a col·laborar amb la ràdio urgellenca l'any 1991, quan tot just acabava d'iniciar els seus estudis universitaris. Des del 1998 és directora de l'emissora municipal de la Seu d'Urgell, RàdioSeu. Entre els nombrosos programes en què ha participat cal remarcar de manera especial *Arxiu obert*, entre els anys 2000 i 2010, un recorregut sonor pels pobles dels Pirineus.

Elisenda Carod
Barcelona, 1981

El 1996 va començar a treballar a Santa Coloma Ràdio. Després de passar per unes quantes ràdios locals, es va incorporar al Grup Flaix. Actualment, presenta el concurs *L'apocalipsi*, amb Elisenda Pineda i Charlie Pee, a Catalunya Ràdio.

Eva Hidalgo
Barcelona, 1985

L'any 2000 va entrar a SER Penedès-Garraf, on el 2008 va dirigir el magazín *L'hora L*. El 2011 es va incorporar a SER Tarragona-Ràdio Reus, on actualment i des de fa dos anys dirigeix els informatius matinals territorials, així com les desconexions de *Hoy por hoy* i *Aquí Cuni*.